

Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma¹

Mehmet Ünsal MEMİŞ *
Turgut ÇÜRÜK**
Yasemin ÜNAL***

Öz

Gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bilişim teknolojisindeki gelişmeler takip edilmiş ve e-devlet uygulaması ile elektronik uygulama sürecine girilmiştir. Bu kapsamda Hazine ve Maliye Bakanlığı da vergilendirme sürecinde elektronik vergi sistemine geçmek için VEDOP projesini başlatmıştır. Bu çalışmanın amacı, VEDOP projesi kapsamındaki elektronik uygulamaların etkin bir vergi sisteminin temelini oluşturan vergi denetimi üzerine etkisini tespit etmektir. Elektronik vergi uygulamalarının vergi denetiminin önleme, araştırma ve eğitici fonksiyonunun işlevlerini olumlu yönde etkileyip etkilemediği konusunda vergi denetiminin tarafları üzerinde anket çalışması gerçekleştirilmiş ve sonuçlar SPSS programı ile analiz edilmiştir. Eletronik uygulamaların vergi denetiminin fonksiyonlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: VEDOP, Vergi Denetimi, Vergi Denetiminin Fonksiyonları

¹Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi, SBE İşletme Anabilim Dalında savunulmuş olan “Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

*Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, mmemis@cu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-1970-0480>

**Prof.Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, tcuruk@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4652-4080>

***Personel İşleri Şefi, Çukurova Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, yunal@cu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-9877-7912>

Makalenin Gönderilme Tarihi: 26.03.2019

Kabul Tarihi: 28.06.2019

The Effect of Electronic Applications on Tax Auditing: An Investigation on Auditing Parties

Abstract

As in many developed countries, advances in information technology have been pursued in Turkey and a process of electronic application has started via the e-state application. In line with this, the Ministry of Treasury and Finance has initiated the VEDOP Project in order to start applying the electronic tax system in the taxation process. The aim of this study is to investigate the effect of the electronic applications made in the scope of the VEDOP Project on tax auditing which constitutes the basis of an effective taxing system. Whether the electronic applications would have a positive effect on tax auditing functions, namely, prevention, research and educational, was analyzed with a survey in cooperation with the auditing parties, and the results were analyzed with SPSS. The result of the analysis indicate that electronic applications affect tax auditing functions positively.

Keywords: VEDOP, Tax Auditing, Tax Auditing Functions

JEL Classification Codes: H20, H21, H29

Giriş

Günümüzde iş hayatında etkinlik, verimlilik ve tasarrufun öneminin sürekli olarak artmasıyla birlikte gelişmiş birçok ülkede iş dünyasının yanında kamusal alanlarda da internet kullanımı yaygınlaşmıştır. Türkiye’de de internetten faydalanmak adına benzer uygulamalar görülmeye başlanmış olup, bunun en iyi örneğini e-devlet uygulaması oluşturmaktadır. E- devlet uygulamalarındaki gelişme paralelinde birçok kamu kuruluşu da benzer şekilde bilişim teknolojilerindeki gelişmelere uyum sağlamak için birtakım çalışmalar yapmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı da Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP) ile bu değişim sürecine büyük bir katkı sağlamıştır. VEDOP, tüm mükelleflerin vergi dairelerine gitmeden vergi ile ilgili işlemlerini internet üzerinden yapmalarını sağlayan bir projedir. Bu projenin amacı mükelleflere zaman, emek ve maliyet tasarrufu sağlamaktır. Ayrıca vergi süreci internet üzerinden yapıldığı için mükelleflerin tüm bilgileri Hazine ve Maliye Bakanlığı VERİA’da (Vergi Ambarı) toplanmaktadır. Vergi incelemesi yapmaya yetkili personelin bu bilgiler sayesinde vergilendirilecek matrahı eksik beyan eden veya hiç beyan etmeyen mükellefleri tespit etmeleri kolaylaşmaktadır. Bu durum vergi denetimi sonucu yakalanma riski olan mükelleflerin vergilendirme ile ilgili yükümlülüklerini gönüllülük esasına göre yerine getirme eğilimlerini olumlu etkilemektedir. İnternet vergi daireleri hem mükelleflerin vergi ödeme sürecini kolaylaştırmakta hem de idarenin vergi kayıp ve kaçaklarını azaltmalarına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışma ile elektronik uygulamaların (e-beyanname, e-tebliğ vb.) vergi denetimi üzerine olumlu etkisinin olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Daha önce, mükelleflerin vergileme sürecinde yer alan elektronik uygulamalardan memnuniyetlerini ölçen çalışmalar yapılmış olmakla birlikte elektronik uygulamaların vergi denetimi sürecine olan etkilerini araştıran pek fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksikliği gidermek üzere çalışma kapsamında, öncelikle vergi denetimi ve elektronik uygulamalar hakkında teorik bilgiler verilmiş, geniş bir literatür taraması yapılmış ve ardından e- uygulamaların vergi denetimi üzerindeki olumlu veya olumsuz yönde etkisini tespit etmek üzere verginin tarafları üzerinde anket yöntemi kullanılarak nicel bir araştırma yapılmıştır.

1. Vergi ve Vergi Denetimi

Devlet, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için kamu gelirlerinden faydalanmaktadır. En önemli kamu gelirlerini vergiler oluşturmaktadır. Mükelleflerin verdikleri vergi beyannamelerinin doğru bir şekilde tarh, tahakkuk ve tahsil edilebilmesi için vergi denetimlerinin etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Vergi; kamusal hizmetlerin gerektirdiği giderler ile kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan yükleri karşılamak amacıyla devletin egemenlik gücüne dayanarak karşılıksız, gerçek ve tüzel kişilerden cebri olarak aldığı parasal değerlerdir (Öztürk, 2007:8).

Vergi denetimi, devletin egemenlik gücünü kullanarak vergi toplamasını ve böylece kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vatandaşlarından aldığı verginin doğru bir şekilde toplanmasını, vergilendirme sürecinin kanun ve mevzuatlara uygun bir şekilde yürütülmesini sağlayan işlemlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Hastürk, 2010:11).

Vergi denetimi mükelleflerin beyanlarını doğru bir şekilde verip vermediğini ve vergi idaresinin merkez ve taşra teşkilatındaki dış denetimini kapsayan işlemlerdir (Yücelen, 2009:4). Vergi denetimi hukuki açıdan da iki ana başlıkta incelenmektedir. Biri mükelleflerin ve mükellefiyetle ilgili maddi olay ve konuların araştırılması ve tespiti için yapılan “yoklama”, diğeri ise beyanname verildikten sonra verilen beyan ve ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunun araştırılması ve tespiti için yapılan “inceleme” işlemidir (Merter, 2004:4).

Vergi denetimi sadece ticari kârı mali kâra dönüştürmekle kalan bir işlem olmayıp aynı zamanda özel ve kamu hukukunun tüm hükümleri ile uygulandığı bir hukuki denetimdir. Yani vergi denetimi hesap denetiminin ötesinde hesapların doğruluğunu teşkil eden olayların gerçek olup olmadığını inceleyen çok kapsamlı bir faaliyettir.

1.1. Vergi Denetiminin Fonksiyonları

Vergi denetiminin eğitime, önleme ve araştırma fonksiyonu vardır. Vergi denetiminde mükelleflerin beyannameleri kontrol edilerek hata ve hile

yapmaları önlenmektedir. Böylece vergi kayıp ve kaçaklarını önleme fonksiyonu yerine getirilmektedir. Vergi denetiminde mükelleflerin beyanlarını ve vergilendirme sürecindeki işlemlerini doğru bir şekilde yapmalarını sağlamak için danışmanlık hizmeti verilmektedir. Vergi incelemeleriyle verilen beyannamelerin doğru bir şekilde tarh, tahakkuk ve tahsil edilip edilmediği araştırılmaktadır. Vergi denetim sürecinin doğru bir şekilde yapılması, bu fonksiyonların tam olarak yerine getirilmesine bağlıdır (Övet, 2010:10-11).

1.1.1. Vergi Denetiminin Araştırma Fonksiyonu

Vergi incelemesi, mükellefin hesap ve işlemlerinin vergi hukuku ve muhasebe ilkeleri doğrultusunda yetkili kişilerce denetlenerek hata ve hilelerin ortaya çıkarılarak asıl ödenmesi gereken verginin bulunması için yapılan denetimlerdir. Bu tanımdan da görüldüğü üzere vergi denetim fonksiyonlarından biri verginin kanunlara uygun bir şekilde hesaplanıp hesaplanmadığına araştırmaktır.

Araştırma fonksiyonu, mükelleflerin vergiyi doğru bir şekilde hesaplamasını hata ve hile yapmamalarını, muhasebe kayıtlarında yaptıkları işlemleri doğru bir şekilde yansıtmasını, mevzuat hükümlerine uygun işlem yapmalarını sağlamak için uygulamaların araştırılmasıdır (Tecim, 2008:64). Hata ve hile; muhasebe işlemlerinde yapılan hata ve hileleri, kayıt dışı bırakılan işlemleri, yapılan işlemlerin zamanında kayda alınmaması veya hiç kayda alınmamasını, gerçek olmayan hesapların kayıt edilmesini, sahte belge düzenlenmesi gibi işlemleri kapsamaktadır (Yücelen, 2009:12). Beyan esasına dayanan vergi sistemlerinde mükelleflerin bilmeyerek hata yapma veya bilerek hile yapma eğilimleri olabilmektedir. Mükellefler vergi giderlerine katlanmak yerine vergi kaçırma eğilimlerine yönelebilmektedir. Mükelleflerin mutlak surette doğru beyanda bulunacaklarına inanmak zordur. Bu nedenle mükelleflerin yaptıkları işlemlerin doğruluğunu hukuk ve muhasebe ilkeleri yönünden araştırması kaçınılmazdır (Rakıcı, 2011:356). Vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi açısından vergi denetiminin araştırma fonksiyonu önemlidir.

Vergi incelemesi yapan yetkililer mükellef hakkındaki bilgilere bilgisayar teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak daha hızlı bir şekilde ulaşmaya başlamışlardır. E-fatura, e-beyanname, e-arşiv ile vergi incelemesi yapanlar, mükelleflerin yaptıkları işlemlere elektronik ortamda ulaşabilmektedirler.

1.1.2. Vergi Denetiminin Önleme Fonksiyonu

Araştırma fonksiyonunda amaç vergide hata ve hile tespit etmek iken önleme fonksiyonunda amaç bu hata ve hilelerin oluşmasını önlemektir. Bu sayede vergi kayıp ve kaçaklarının oluşması engellenmiş olmaktadır (Tecim, 2008:64).

Önleme fonksiyonunun etkinliği, vergi mükelleflerinin vergi incelemesine tabi tutulma risklerinin yüksek olmasına bağlıdır. Vergi incelemesine tabi tutulma olasılıkları düşük olan mükelleflerin gerçek vergi beyanında bulunma olasılıkları düşük olmaktadır. Yani vergi denetimlerinin

sıklıkla yapılması vergi denetiminin önleme fonksiyonu üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Hastürk, 2010:36). Vergi denetimleri sonunda uygulanacak cezai yaptırımlar da mükellefler için caydırıcı olmalıdır. Mükelleflere verilecek cezai yaptırımlar vergi kayıp ve kaçaklarının azalmasını sağlamaktadır. Vergi denetimlerinde amaç mükellefleri cezalandırmak değil vergi kayıp ve kaçaklarının oluşmasını engellemektir (Övet, 2010:17).

1.1.3. Vergi Denetiminin Eğitici Fonksiyonu

Vergi denetiminin eğitici fonksiyonu, bazı kaynaklarda vergi denetiminin düzeltici fonksiyonu olarak da geçmektedir. Vergi incelemesi yapan personel sadece vergi kayıp ve kaçaklarını ortaya çıkaran kişi değil aynı zamanda konferans, danışma, paneller yaparak vergi konusunda mükellefleri bilinçlendirme ve aydınlatma işlerini de yapan kişi olmalıdır. Bu sayede vergi denetiminin amacı olan vergi gelirlerinin artmasına ve maliye idaresi ile mükellefler arasında doğru bir diyalog kurulmasına katkı sağlanabilmektedir (Yücelen, 2009:12).

Mükelleflerin vergi bilincini arttırarak vergiye olan gönüllülüklerini arttırmak için kamu hizmetlerinin neler olduğu ve bu hizmetlerin devamlı surette karşılanması gerektiği, bu hizmetleri karşılamak için de vergi gelirlerine ihtiyaç duyulduğu konuları mükelleflere anlatılmalıdır. Mükelleflerin vergi ödenmesi konusunda bilinçli olması vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayabilmektedir (Tecim, 2008:64). Vergi mükellefleri vergi kanunlarına yeterince hâkim olmadıkları için vergilendirme sürecinde yapılacak işlemlerde birtakım hatalar yapabilmektedirler. Bu hataların oluşmasını engellemek için vergi mükelleflerinin uyarılması ve bilgilendirilmesi gerekmektedir (Hastürk, 2010:36). Vergi kaçakçılığı ile mücadelede sadece hukuki önlemler alıp yaptırımlar uygulamak yeterli olmayabilir. Topluma vergi bilincinin de yerleştirilmesi gerekmektedir. Vatandaşlara, kamu hizmetlerinin finansmanı için vergi ödenmesinin bir zorunluluk olduğu, vergi idaresi aracılığıyla anlatılmalıdır (Şaan, 2008:38).

1.2. Vergi Denetimi ile İlgili Sorunlar ve Elektronik Uygulamaların Getirdiği Çözüm Yolları

Mükellefler vergi ödememenin yaptırımı ve vergi incelemesi sonucu yakalanma riskinin yüksek olduğu durumlarda mükellefiyetle ilgili ödevlerini yerine getirmede daha hassas davranma eğilimindedir.

Mükelleflerin vergilerini doğru bir şekilde beyan etmeleri ve ödemeleri vergi kanunlarının basit ve anlaşılabilir olmasına bağlıdır. Günümüzde vergi kanunlarının sürekli değişmesi ve karmaşık olması hem mükelleflerin hem de vergi denetimi yapan personelin işini zorlaştırmaktadır. Karmaşık mevzuatlar mükelleflerin yaptıkları işleri anlamalarını zorlaştırmakta ve hata yapma risklerini arttırmaktadır (Ünal, 2007:72). Ancak idare, mükellefleri vergilendirme sürecinde yapacakları işlemlerle ilgili bilinçlendirerek ve karşılaştıkları sorunlara hızlı ve pratik çözümler getirerek vergi ödeme sürecinde daha istekli olmalarını sağlayabilmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığının getirmiş olduğu elektronik uygulamalardan biri de çağrı

merkezleridir. İnternet vergi daireleri ve çağrı merkezleri sayesinde, mükellefler, vergi borçları ve vergi cezaları ile vergi ödeme sürecinde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak İdareden yardım alma imkânı elde etmişlerdir.

Vergi denetiminde karşılaşılan sorunlardan biri de verilere düzenli ve güvenli bir şekilde ulaşılamamasıdır. Verilere doğru ve hızlı ulaşım denetimin daha etkin bir şekilde yapılmasına yardımcı olmaktadır. Güçlü bir vergi idaresinin kurulabilmesi ve mükelleflerin bu idarenin etkinliğine, güvenliğine ve verimliliğine inanması, idarenin tam olarak otomasyona geçmesi ile mümkündür. Vergi idaresinin diğer kurumlarla (banka, belediye, tapu sicil müdürlüğü vb.) iletişim ağının kuvvetli olması da verilere hızlı bir şekilde ulaşılması için gereklidir (Ünal, 2007:72). Hazine ve Maliye Bakanlığının VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon Projesi) kapsamındaki mükelleflere ait bilgilere daha rahat ulaşılmaktadır. Kurulan network ağı sayesinde diğer kurumlarla bilgi alışverişi yapılmaktadır.

Mükellefler vergilerini genelde beyan esasına dayalı olarak ödedikleri için mükelleflerin vergi ödeme konusunda daha gönüllü olmalarını sağlamak için denetimlerin artırılması gerekmektedir. Böylece denetimden yakalanıp ceza alabileceğini düşünen mükellefler vergi ödeme konusunda daha istekli olacaklardır. E-fatura, e-defter gibi elektronik uygulamalarla idare mükelleflerin bilgilerine internet üzerinden rahatlıkla ulaşılabilmektedir.

2. Elektronik Vergi Uygulamaları

Elektronik vergi uygulamaları ilk önce ABD’de başlamış, daha sonra diğer Batı ülkelerine yayılmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle rekabetin artması, maliyetleri düşürme ihtiyacı, bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişimi beraberinde elektronik vergi uygulamalarının yaygınlaşmasını da sağlamıştır (Turan ve Özgen, 2009:135).

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle evrakta sahteciliğin azalması, bilgiye uzaktan erişilmesi, verilere rahat ve daha doğru bir şekilde ulaşılması sayesinde istatistiki bilgilerin ve vergi mevzuatının iyileştirilmesi sağlanmıştır. Elektronik uygulamalar sayesinde vergi toplama görevlileri ile mükelleflerin doğrudan iletişimi kısmen önlenmekte ve böylece yolsuzluk ihtimali azaltılmaktadır. Kâğıtsız bildirimler, kırtasiye masraflarının azaltılması, on-line bildirimler sayesinde ücretlerin, yol masraflarının düşmesi gibi maliyet avantajları sağlanmıştır. Ayrıca verilerin daha doğru girilmesi, dosyaları saklama masraflarının azaltılması gibi avantajları da bulunmaktadır (Wamathu, 2014:2-10).

Türkiye’de elektronik vergi dairesi otomasyonu (e-VDO) genel çatısı altında; e-beyanname, e-ödeme, e-haciz, e-vergi levhası, e-borç sorgulama, e-KDV iadesi, e-özelge, e-posta ile bilgilendirme, e-pos satış sorgulama, e-fatura, takkom (takdir komisyonları otomasyonu), e-uyum, e-analiz (risk analizi), e-denetim, e-yoklama, e-cari hesap, e-bilet, e-arşiv, e-belge

yönetimi, e-kayıt (sicil) ve e-tebligat gibi birçok elektronik uygulama kullanılmaktadır (Doğan, 2012:5).

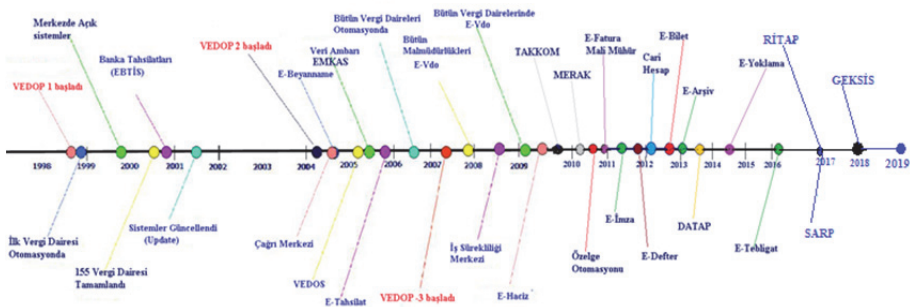
Elektronik uygulamalar sayesinde beyanname verme, Ba-Bs formları verme, mükelleflerin bilgilerine rahatlıkla ulaşma, vergi ödenmesinin bankalar kanalıyla internetten ödenmesi gibi işlemler Gelir İdaresinin yükünü hafifletmekte, daha az personelle daha fazla iş yapılabilir. Tablo 1’de vergilendirme sürecinde hangi elektronik uygulamalarda ne tür değişiklikler yapıldığı gösterilmiştir.

Tablo 1: Vergi Uygulamalarındaki Değişmeler

Geçmişteki Uygulamalar	Günümüzdeki Uygulamalar
Fatura	Elektronik Beyanname
Defter	Elektronik Fatura
Beyannameler	Elektronik Arşiv
Yoklama	Elektronik Denetim
Tebliğat	Elektronik Yoklama
Haciz	Elektronik Tebligat
	Elektronik Bilet
	Elektronik Yoklama

Hazine ve Maliye Bakanlığı, VEDOP projesi kapsamında yapmış olduğu elektronik uygulamaları; vergi kimlik numarası uygulaması, web tabanlı vergi dairesi otomasyonu, e-beyanname, çağrı merkezi, e-tahsilat, internet vergi dairesi, e-haciz, sanal POS tahsilatı, web servisler, mükellef kartı, KDV iadesi risk analizi (KDVİRA), e-fatura, e-defter, mukteza sistemi, vergi iletişim merkezi (VIMER), İŞ-FK yönetimi (iş sürekliliği-felaketten kurtarma), Def-Gel, takdir komisyonu otomasyon sistemi (Takkom), döküman yönetim sistemi (DYİAS), sistem monitör ekran uyarı sistemi, istatistik ve rapor istekleridir (Doğan, 2014:31-32).

Şekil 1: Elektronik Uygulamaların Gelişim Süreci

Kaynak: Gerçek vd., 2013; Gelir İdaresi Faaliyet Raporları 2011-2019 yılları arası gelişmeler esas alınarak geliştirilmiştir.

Şekil 1’de 2011-2019 yılları arasında uygulamaya geçilen elektronik uygulamalar gösterilmiştir. Elektronik uygulamaların birçok faydası olmakla birlikte birtakım maliyetleri ve zorlukları da olmaktadır. Öncelikle bu uygulamalara geçmeden önce yazılım ve donanım için yüklü bir maliyet ödenmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 1998 yılında uygulamaya geçirilen Vergi Dairesi Otomasyon Projeleri için ağır kurulumu ve veri tabanının oluşturulması, kurumlar arası iletişimin sağlanması, projeyi hazırlama, teknik ve hukuki düzenlemeler, personelin eğitim masrafları yapılmaktadır (Doğan, 2012:5) Kamu yönetim kademelerinde bilgi eksikliği ve yeniden yapılanan programlara bakış açılarının ihtiyatlı olması, personelin yeni teknolojiye karşı direnç göstermesi karşılaşılan bürokratik engelleri oluşturmaktadır (Uğur ve Çütü, 2009:5).

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) vizyonu; mükellefleri müşteri olarak görmek, etkin, saydam ve verimli bir hizmet sunmak, etkin bir denetim yapmak, doğru bilgiyi zamanında üretmek ve yönetime sunmak, teknolojiyi yakından izlemek, kurumlar arası bilgi/uygulama değişimini ve mükellefleri vergi dairesine getirmeden hızlı ve güvenli hizmet vermeyi sağlayacak internet ağı kurmaktır. GİB bu hedeflere ulaşabilmek için VEDOP projesini uygulamaya başlamıştır. VEDOP ile iş yükünün azalması, veri tabanları oluşturularak bilgilere daha hızlı ve sağlıklı ulaşılması ve böylece kararların daha doğru bir şekilde alınması, daha fazla mükellefin denetiminin yapılması, kaynakların etkili ve verimli kullanılması hedeflenmiştir (GİB Faaliyet Raporu, 2014:26).

Altuğ’a (2010:4) göre VEDOP’un temel amaçları;

- Vergi dairelerinde tam otomasyon,
- Etkin ve hızlı bir gelir idaresi,
- Mükellef odaklı hizmet sunumu,
- Bilgi ve iletişim teknolojileri ile destekli iş süreçleri,
- Mükelleflere ait gönüllü uyum derecelerinin yükseltilmesi,
- Kayıt dışı ekonomi ile mücadele ve
- Diğer kurum ve kuruluşlar ile etkin bir veri paylaşımı şeklinde belirlenmiştir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından uygulamaya geçirilen Türkiye’nin en önemli e-dönüşüm uygulamalarında biri olan VEDOP üç aşamada gerçekleşmiştir. VEDOP I, ilk aşamada 1998 - 2004 yılları arasında 22 il merkezindeki 155 vergi dairesinde uygulanmıştır. İkinci aşamada Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP II) ile 2004-2006 yılları arasında kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almak, mükelleflere daha hızlı ve kaliteli hizmet sunmak amaçlanmıştır. 2007 yılında başlayan üçüncü aşamada VEDOP III ile e-VDO (İnternet Tabanlı Vergi Dairesi Otomasyonu) uygulamalarının vergi dairesi ve mal müdürlüğü gelir servislerinin tümüne yaygınlaştırılması ile altyapının güçlendirilmesi çalışmaları tamamlanmıştır (GİB Faaliyet Raporu, 2014:26).

3. Vergi Denetimi ve Elektronik Uygulamalar Üzerine Literatür Taraması

Bu bölümde vergi denetim ve elektronik uygulamalar üzerine yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelenmiştir. Gerçekleştirilen literatür taraması, Türkiye ve diğer ülkeler olmak üzere iki farklı tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 2’de Türkiye’deki çalışmalar, Tablo 3’de ise diğer ülkelerdeki çalışmalar; yazar, çalışmanın amacı, kullanılan değişkenler ve modeller ile çalışmada ulaşılan sonuçlar kapsamında özetlenmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Elektronik Uygulamalar ve Vergi Denetimi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Amaç	Bağımsız Değişkenler ve Kurgu	Bağımlı Değişken	Kullanılan Yöntemler	Ulaşılan Sonuç
Uğur ve Çütücü (2009)	e-devlet uygulamalarının kamu harcamalarına etkisinin olup olmadığı incelenmiştir.	e-devlet uygulamaları	Kamu tasarrufu	Nitel araştırma	VEDOP’la birlikte kayıt dışı ekonomi 2002-2005 yılları arasında %633,7’den %25,5’e düşürülmüş, vergi toplama maliyetlerinin işlem başına 2\$’dan 0,35\$’a indiği sonucuna ulaşılmıştır.
Akdemir (2008)	VEDOP projesinin fayda/zararlarını araştırmak amaçlanmıştır.	e-devlet uygulamaları	Zararı/Yararı	Nitel araştırma Eğildir vergi dairesinde inceleme yapılmıştır.	Kullanıcılar sistemi iyi bilmelerinden dolayı vergilerini yanlış veya eksik beyan etme durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. VEDOP projesi sayesinde kağıt ve kırtasiyecilikte fayda sağlanmıştır.
Demirtaş vd. (2012)	Çalışmanın amacı bireylerin elektronik uygulamaları kullanmalarına yönelik davranışsal tutumunu ve kullanım niyetlerinin kullanıcıların teknolojiyi kabullenmesini doğrudan belirleyen değişkenler (performans beklentisi, çaba beklentisi, risk algısı, güven algısı ve kolaylaştırıcı) üzerine etkisini araştırmaktır	Bireylerin teknolojiye yönelik davranışsal tutumu ve kullanım niyeti	Performans beklentisi, çaba beklentisi, risk algısı, güven algısı ve kolaylaştırıcı durumlar	Anket, BTKKT modeli	Vergi mükelleflerinin elektronik vergi sistemini kullanmalarını etkileyen temel faktörleri tespit etmek için BTKKT modelini Türkiye’ye uyarlayarak tespit etmeye çalışılmışlardır. BTKKT’nin amacı, bireylerin teknolojiye yönelik davranışsal tutumunu ve kullanım niyetlerinin kullanıcıların teknolojiyi kabullenmesini doğrudan belirleyen değişkenler (performans beklentisi, çaba beklentisi, risk algısı, güven algısı ve kolaylaştırıcı) üzerine etkisini araştırmaktır. E-uygulamaları kullanan kullanıcıların büyük bir kısmı, zorunlu olmayan hallerde bile e-vergileme sistemini kullanmayı tercih ettiklerini beyan etmişlerdir.

Yazar	Amaç	Bağımsız Değişkenler ve Kurgu	Bağımlı Değişken	Kullanılan Yöntemler	Ulaşılan Sonuç
Övet (2010)	Türkiye’de vergi denetiminin etkinliğini etkileyen unsurlar incelenmiştir.	Vergi denetimi etkinliği	Uzmanlaşma, Mevzuat, Nitelik, Özlük hakları, Etkinlik, Donanım, Plan ve koordinasyon faktörleri	İstatistiksel analizler için SPSS for Windows 15,0 programı	Vergi denetiminde etkinliğin ölçülmesinde en önemli faktör vergi mevzuatı olarak bulunmuştur.
Alagöz (2013)	Muhasebecilerin elektronik beyanname programına yönelik tutumları ile algılanan fayda, kullanım kolaylığı, davranışsal kontrol, dış etkenler, öz yeterlilik ve tutumu arasındaki ilişki incelenmiş, olumlu yönde etkileyip etkilemediği araştırılmıştır.	E-beyannameye muhasebecilerin tutumu	Algılanan fayda, öz yeterlilik, algılanan kullanım kolaylığı, algılanan davranışsal kontrol, dış etkenler ve tutum	Teknoloji Kabul Modeli kullanılmış, 5’i Likert tipi ölçeği, Korelasyon analizi, keşifsel faktör analizi (KFA), KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örnekleme yeterliliği ölçümleri ve Bartlett testi Regresyon analizi	Muhasebecilerin elektronik beyanname programını kullanmalarına yönelik algılanan fayda, kullanım kolaylığı, davranışsal kontrol, dış etkenler programı kullanmalarına yönelik tutumlarını olumlu etkiler. Öz yeterlilik ise olumlu çıkmamıştır.
Turan ve Özgen (2009)	Türkiye’de elektronik beyanname uygulamalarının meslek mensupları tarafından benimsenmesi ve benimsenme nedenleri Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli (E-TAM) ile test edilmiştir.	Davranışa Yönelik Niyet (Behavioral Intention – BI), Algılanan Kullanışlılık (Perceived Usefulness - PU)	Algılanan Kullanım Kolaylığı, Algılanan Kullanışlılık, Yakınlarm Etkisi ve Kendine Güven Uyumluluk/Uyumluluk	Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli (E-TAM) TBP teorisi, regresyon analizi	Geliştirilmiş TAM’ın değişkenlerinin Uyumluluk ve Uyumluluk, Algılanan Kullanım Kolaylığı ve Algılanan Kullanışlılık, meslek mensubunun teknoloji kullanma konusundaki niyetlerini pozitif, TBP (Yakınlarm Etkisi (SN) ve Kendine Güven (SE)) ise negatif etkilemiştir.
Mert (2009)	Bilgisayar internet teknolojisinin vergi denetimine etkisini, etkin bir vergi denetimi için hangi faktörlerin etkili olduğunu ve çözüm önerilerini araştırmıştır	Bilgisayar internet teknolojisi	Vergi denetimi	Nitel araştırma	VEDOS, VEDOP projelerinin vergi denetiminin etkin ve hızlı yapılmasında katkı sağladığını, mükelleflere ait bilgilere ulaşmada, düzenlenen raporların veri ambarna aktarılmasında kullanılmaktadır. Mükelleflere ait bilgilere erişimde kısıtlamalar olduğuna ve alt yapı yetersizliğinin olduğu öğrenilmiştir.

Yazar	Amaç	Bağımsız Değişkenler ve Kurgu	Bağımlı Değişken	Kullanılan Yöntemler	Ulaşılan Sonuç
Türk (2010)	Elektronik vergi denetimi ile mükelleflerin vergi kaçırma eğilimleri arasındaki ilişkileri, elektronik vergi denetimlerinin mükellefler üzerinde yeterince caydırıcı bir etkiye sahip olup olmadığını, elektronik denetimin, vergi kaybı ve kaçaklarına karşı etkin kullanılma imkânlarını ve mükelleflerin vergiye gönüllü uyumuna etkileri araştırılmıştır.	Elektronik vergi denetimi	Vergi kayıp ve kaçakları	Anket, 5'li Likert ölçeği, tek yönlü varyans (ANOVA)	Elektronik vergi denetimi, mükelleflerin vergi kaçırma eğilimini azaltıp vergiye gönüllü uyumu artırdığı, elektronik vergi denetiminden yeterince faydalanılmadığı, elektronik vergi denetimlerinin fiili vergi denetimleri ile desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır
Gümüş ve Özyalaya (2013)	Mükelleflerin vergi kaçırmasında etkili olan değişkenleri (vergi oranı, vergi cezaları, vergi denetimleri, vergi ahlakı, vergi sistemi ve demografik diğer nedenleri) anket yöntemiyle araştırılmıştır.	Vergi kaçırma	Vergi denetimleri, vergi oranı, vergi cezaları, vergi ahlakı, vergi sistemi ve demografik diğer nedenler	Anket, 5'li Likert ölçeği	Çalışma sonucunda mükellefler artan vergi cezaları ve vergi denetimlerinin vergi kaçırma eğilimini azalttığını belirtmişlerdir.
Diril ve Ege (2014)	Serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin, vergi bilincinin geliştirilmesinde bilişim teknolojilerinden ne kadar yararlandıklarını araştırmıştır	Vergi bilinci	Bilişim teknolojilerinden yararlanma	Frekans analizi, Tek yönlü varyans analizi, Anova testi	Vergi bilincinin artırılmasında, görsel-işitsel yayın araçları yoluyla vatandaşların vergileme süreci hakkında bilgilendirilmesi, danışmanlık hizmetleri sunulmasının, vergi işlemlerinin elektronik ortamda yapılmasının, olumlu yönde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3: Diğer Ülkelerde Vergi Denetimi ve Elektronik Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Amaç	Bağımsız Değişkenler ve Kurgu	Bağımlı Değişken	Kullanılan Yöntemler	Ulaşılan Sonuç
Azma vd. (2012) İran	Ofis otomasyonu ile çalışanların performansı, vergi ile ilgili bilgilere ulaşma hızı, vergilerin doğru hesaplanması, iş hızı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.	Ofis otomasyonu	Çalışanların performansı, verileri, istatistiksel bilgilere, analizlere ulaşma hızı, vergilerin doğru hesaplanması, prosedürlerin doğru bir şekilde uygulanması	SPSS kullanılarak korelasyon analizi	Ofis otomasyonu (bilgisayar ve gerekli cihazlar ile otomatik işleme yapma) ile çalışanların performansı, verileri, istatistiksel bilgilere, analizlere ulaşma hızı, vergilerin doğru hesaplanması, prosedürlerin doğru bir şekilde uygulanması arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.
Wang (2002) Tayvan	Elektronik vergi beyanını kullanma niyeti üzerinde algılanan kullanım kolaylığı, algılanan güvenlik, algılanan yararlılık arasındaki ilişki araştırılmıştır.	E-beyanname, Bilgisayar kullanma yeteneği (öz yeterliliği)	Algılanan farkındalık, algılanan kullanım kolaylığı, güvenirlilik, algılanan yararlılık, algılanan kullanışlılık	Korelasyon ve ortalamaya varyans analizi	Teknolojiyi kabul modeli (Technology Acceptance Model-TAM), Gerekeleli Eylem Teorisi (Theory of Reasoned Action-TRA) modelleri kullanılarak elektronik vergi beyanını kullanma niyeti üzerinde algılanan kullanım kolaylığı, algılanan güvenlik, algılanan yararlılık araştırılıp olumlu sonuç bulunmuştur. Daha sonra bilgisayar kullanma yeteneğinin bu durumu etkileyen önemli bir nokta olduğu bulunmuştur.
Fu vd. (2005) Tayvan	Mükelleflerin elektronik vergi beyannamesini kullanmalarını sağlamak için kullanıcıların davranış niyetlerini etkileyen faktörler araştırılmıştır.	E-beyanname, davranış niyeti	Nesnel nedenler, öz yeterlilik, kolaylık, yararlılık, kaynaklara ulaşımı kolaylaştırma, teknolojiyi kolaylaştıran koşullar, algılanan risk	Anova, doğrulayıcı faktör analizi (CFA), korelasyon, ki-kare, varyans analizleri	Çalışmada Teknoloji Kabul Modeli (TAM), Planlı Davranış Teorisi (TPB), Yapısal Eşitlik Modeli (SEM) yöntemleri kullanılarak algılanan yararlılık mükellef davranışlarını etkileyen en önemli faktör olduğu bulunmuştur. Ancak öz yeterlilik, algılanan risk gibi faktörlerin mükelleflerin davranış niyetleri üzerindeki etkisinin 0,1 den az olduğu görülmüştür.

Yazar	Amaç	Bağımsız Değişkenler ve Kurgu	Bağımlı Değişken	Kullanılan Yöntemler	Ulaşılan Sonuç
Azmi ve Bee (2010) Malezya	Mükelleflerin elektronik vergi beyannamesini kullanmaları ile davranış niyetleri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.	E-beyannameyi kullanmaları ile davranış niyetleri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca davranış niyetleri ile performans, emek, sosyal etki ve kolaylaştırıcı etki arasındaki ilişki araştırılmıştır.	Algılanan faydalılık, algılanan kullanım kolaylığı ve algılanan risk	Ortalama varyans analizi, korelasyon analizi	Mükelleflerin elektronik vergi beyannamesi kullanmaları faydalı ve kullanımın kolay olması algılanmaları etkili olmaktadır. Ayrıca mükelleflerin elektronik vergi beyannamelerini faydalı ve kullanımın kolay olduğunu algıladıkları görülmüştür.
Aziz ve İdris (2014) Malezya		E-beyanname, davranış niyeti	Performans beklentisi (PE), emek beklentisi (EE), sosyal etki (SI) ve kolaylaştırıcı koşullardır (FC)	Çoklu korelasyon	Teknoloji Kabul ve Kullanımı Teorisi, Yapısal Eşitlik Modeli ve Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli kullanılarak elektronik uygulamaları kullanmalarında davranış niyetlerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Davranış niyetlerini ile performans beklentisi, emek beklentisi, sosyal etki ve kolaylaştırıcı koşul değişkenleri arasında da bağlantı bulunmuştur.
Atambo ve Justus (2016) Kenya	Elektronik vergi sisteminin Gelir İdaresinin vergi hasılatı üzerine verimliliği incelenmiştir.	E-uygulamalar	Vergi tahsilatı	5'li Likert ölçeği, frekans analizi	Elektronik vergi sistemini kullanan kullanıcıların büyük bir çoğunluğu sistemin kolay, hızlı, periyodik işlemler için uygun olduğunu söylemiştir. Ancak bilgisayar kullanmakta sorun yaşayanlar bu sistemden memnun kalmadıklarını belirtmiştir. Ayrıca sisteme aşırı yoğunluk olduğunda, elektrik kesintisi ve internette sorun yaşandığında vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirirken problemler yaşamışlardır.
Wamathu (2014) Kenya	Elektronik vergi uygulamalarının Kenya'daki denetim firmalarının performansları üzerine olan etkileri araştırılmıştır.	E-uygulamalar	Vergi denetimi	Regresyon analizi, frekans analizi, korelasyon analizi	Elektronik uygulamalar sayesinde vergi cezalarının azalacağı, daha doğru bir şekilde verginin hesaplanacağı, vergi tahsilatının artacağı, sahtekârlığın azalacağı, deneyim sürecinin kısaldığı bulunmuştur. Ancak elektronikleşme ile işsizliğin artacağı, sistemi kullananların ise bu konu da eğitim alması gerektiği görülmüştür.

4. Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Çalışma

Bu bölümde elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerindeki etkisi incelenmekte ve bu etkinin olumlu/olumsuz yönde olduğu araştırılmaktadır. Verginin tarafları olan, verginin ödenmesinde mükelleflere yol gösteren ve elektronik uygulamaları bizzat kullanan mali müşavirlerle görüşmeler yapılmıştır. Mükellefler için işlemlerin hızlı ve kolay yapılması, vergilerini daha az maliyetle ödemeleri, bürokratik engellerin az olması verginin daha rahat beyanını ve ödenmesini sağlamaktadır. Vergi müfettişleri de daha az maliyetle vergi kayıp ve kaçaklarını önlemek, daha kısa sürede daha fazla mükellefi denetlemek, denetimler sırasında istedikleri bilgilere en kısa sürede ulaşmak istemektedir. Hem verginin rahat bir şekilde beyan edilip tahsil edilmesi hem de vergi denetimlerinin en az maliyetle doğru bir şekilde yapılması istenmektedir.

4.1. Araştırma Yöntemi

Çalışma iki yönden ele alınmıştır. İlk önce meslek mensuplarına elektronik uygulamaların kullanılmasının vergi denetimi üzerindeki etkisini araştırmak için e-uygulamaların kullanılmasının verginin doğru bir şekilde hesaplanmasına katkı sağlayıp sağlamadığı, vergi kayıp ve kaçaklarının oluşmasını önleyip önlemediği, mükelleflerin vergilendirme sürecindeki bilgi eksikliğinden dolayı oluşabilecek hataları azaltmak için bilgilendirilmelerinin sağlanması üzerine olumlu etkisi olup olmadığı sorulmuştur. Daha sonra da aynı sorular vergi denetimini yapan vergi müfettişleri ve yardımcılara yöneltilmiştir. Böylece çalışma hem vergi denetimini gerçekleştirenler hem de denetime tabi tutulan mükellefleri temsil eden meslek mensupları yönünden incelenmiştir.

Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yöntemi daha fazla kişiye ulaşılabilesine ve verilen yanıtlara daha sonra tekrar dönüş yapılarak çalışma sonuçlarının test edilmesine imkân sağladığı için tercih edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada test edilecek hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H_0 = Elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerine olumlu yönde etkisi vardır.

Elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerinde olumlu yönde etkisinin olup olmadığını ölçmek için vergi denetiminin vergi fonksiyonlarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Vergi denetiminin önleme, araştırma ve eğitim fonksiyonlarını olumlu yönde etkileyip etkilemediğine bakılmıştır.

H_{01} : Elektronik uygulamaların kullanımı vergi denetiminin önleme fonksiyonunu olumlu yönde etkilemiştir.

H_{02} : Elektronik uygulamaların kullanımı vergi denetiminin araştırma fonksiyonunu olumlu yönde etkilemiştir.

H_{03} : Elektronik uygulamaların kullanımı vergi denetiminin eğitim fonksiyonunu olumlu yönde etkilemiştir.

Çalışma hipotezleri, e-uygulamaların vergi denetimi üzerindeki etkisini tespit etmek için oluşturulmuştur. Elektronik uygulamaların; vergi denetiminin üç fonksiyonu olan araştırma, önleme ve eğitici fonksiyonlarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Elektronik uygulamaların, vergi denetim fonksiyonlarını olumlu yönde etkilemesi denetimlerin daha verimli yapılmasına katkı sağlamaktadır.

Çalışmada elektronik uygulamaların hem yeminli mali müşavirler, mali müşavirler ve muhasebe elemanları yönünden hem de vergi müfettiş ve yardımcıları yönünden nasıl karşılandığı araştırılacağı için almak isteyeceğimiz sonuçlar iki şekilde tablo haline getirilmiştir.

Tablo 4: Meslek Mensupları ile Vergi Müfettişleri ve Yardımcıları Yönünden Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi

Vergi Denetiminin Fonksiyonları	Elektronik Uygulamalar Kullanıldıktan Sonra
Önleme Fonksiyonu	
Vergi kayıp ve kaçakların azalmasına katkısı	olmuştur/olmamıştır
Vergi mükelleflerinin daha sık denetlenmesine katkısı	olmuştur/olmamıştır
Elektronik uygulamalar kullanılmadan önce yapılan denetimlere kıyasla daha fazla mükellefin denetlenmesine katkısı	olmuştur/olmamıştır
Araştırma Fonksiyonu	
Verginin doğru bir şekilde hesaplanması için gerekli muhasebe kayıtlarının tutması, izlenmesi, saklanması ve raporlanmasına katkı	sağlanmıştır/sağlanmamıştır
Mükelleflerin defter ve kayıtlarındaki bilgileri GİB ulaştırma hızı	artmıştır /artmamıştır
Mükelleflerin yaptıkları hata ve hilelerin tespit edilmesi	kolaylaşmıştır/kolaylaşmamıştır
Sahte belge düzenleyen mükelleflerin tespit edilmesi	kolaylaşmıştır/kolaylaşmamıştır
Eğitici Fonksiyonu	
Elektronik uygulamaların kullanılması için gerekli olan eğitimi almanıza katkısı	olmuştur/olmamıştır
Vergilendirme süreci hakkında daha fazla bilgi sahibi olmanıza katkısı	olmuştur/olmamıştır
Vergilendirme süreci hakkında yapılan değişiklikler ve yenilikler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmanıza katkısı	olmuştur/olmamıştır

4.3. Örneklem Seçimi

Çalışmanın ana kütleli Adana, Mersin ve Osmaniye’de çalışan 3.819 yeminli mali müşavir ve mali müşavir (2.068’i Adana, 1.581’i Mersin, 170’i Osmaniye) ile aynı yerdeki 360 vergi müfettiş ve yardımcısından (286’sı Adana, 74’ü Mersin) oluşmaktadır.

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında aşağıdaki formüller kullanılmıştır (Çürük vd., 2005:70). Formüller çerçevesinde, örneklem

büyüklikleri meslek mensupları için 98, vergi müfettişleri için 79 olarak hesaplanmıştır.

$$n = \frac{x \cdot (1-x)}{[E(p)]^2} = \frac{0,5 (1-0,5)}{(0,05)^2} = 100$$

Formülde n sınırsız popülasyonda gereken örnek ölçüsünü, (x) popülasyonun belli bir davranışı gösterme eğilimini, 1-x ise bunun tam tersi belli bir davranışı göstermeme eğilimini göstermektedir (Tüm, 2010:183). Bu çalışmada, gerekli örnek sayısının elde edilmesinde ana kütledeki değişimin 0,50; standart hatanın ise 0,05 olacağı varsayılmıştır (Yaşar, 2015:40).

Sınırlı bir popülasyonda örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında ise aşağıdaki formül kullanılmıştır.

Vergi Müfettişleri İçin Örneklem Büyüklüğü	Meslek Mensupları İçin Örneklem Büyüklüğü
N = 100	N = 100
$n' = \frac{N}{1+n/N} = \frac{100}{1+100/3819} = 78$	$n' = \frac{N}{1+n/N} = \frac{100}{1+100/360} = 98$
n' = Sınırlı popülasyon düzeltmesi yapıldıktan sonra hesaplanan gerekli örnek sayısı n = Sınırlı popülasyon düzeltmesi yapılmadan önceki hesaplanan gerekli örnek sayısı N = Ana kütle büyüklüğü	

Adana, Mersin ve Osmaniye illerinde çalışan yaklaşık 250 meslek mensubuna ulaşılmış olup cevaplamayı kabul eden 192 meslek mensubuna anket uygulanmıştır.

Anket uygulanan meslek mensuplarının 9'u yeminli mali müşavir, 163'ü mali müşavir ve 20'si de muhasebe elemanıdır.

Adana ve Mersin illerinde gelir idaresinde çalışan 147 vergi müfettiş ve yardımcısına anket uygulanmıştır. Adana'daki gelir idaresi merkez olduğu için Osmaniye'de denetim yapan vergi müfettiş ve yardımcıları Adana ilinde çalışmaktadır. Anketi cevaplayanların 61'i vergi müfettişi, 86'sı vergi müfettiş yardımcısıdır.

4.4. Araştırma Bulguları

Öncelikle ankete katılanların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve hizmet yılı gibi demografik özellikleri sorulmuştur. Daha sonra elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerindeki etkisini ölçmek için 5'li Likert ölçeği kullanılarak hazırlanan sorular sorulmuştur. Anket verilerinin analizinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılmıştır. Anket sonuçlarının doğru analiz edilebilmesi için öncelikle kullanılan ölçeğin güvenilirliği test edilmiştir. Bunun için de Cronbach Alpha (alfa katsayısı) yöntemi kullanılmıştır.

Bilimsel araştırmalarda kullanılan ölçeğin güvenilir olması çalışmanın sonuçları açısından oldukça önemlidir. Ölçeğin güvenilirliği aynı örnekleme farklı zamanlarda uygulandığında aynı sonuçları verme derecesiyle

ölçülmektedir. Bir ölçeğin güvenilirliğini test etmede en sık kullanılan yöntemlerden biri Cronbach Alpha (alfa katsayısı) yöntemidir (Tuan, 2014:193).

Cronbach Alpha değerinin %60'ı geçmesi anketin başarılı olduğunu göstermektedir (Egeli ve Diril, 2014:45). Ankette 15 soruya 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Meslek mensubunun yapılan anket sorularının güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha değeri %82 çıkmıştır. Vergi müfettiş ve yardımcıları için yapılan anket sorularının güvenilirlik analizinde ise Cronbach Alpha değerinin %81 olduğu test edilmiştir. İki anketin güven analizi sonucunda %60'ın üzerinde değerler elde edilmiştir. Bu da ankette kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.4.1. Elektronik Uygulamaların Vergi Denetiminin Önleme Fonksiyonu Üzerine Etkisi

E-uygulamaların vergi denetiminin önleme fonksiyonuna olan etkisini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan ve vergileme sürecinin tarafları olan mükelleflerin temsilcisi olarak kabul edilen meslek mensupları ile vergi denetimi sürecinde aktif olarak görev alan vergi müfettişlerine yöneltilen anketlerden elde edilen veriler, anılan iki grubun görüşleri arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemeye yönelik bağımsız örneklem t test sonuçları ile birlikte Tablo 5'de sunulmuştur. Ayrıca anket sorularına verilen yanıtlar 5'li Likert ölçeğine göre değerlendirilmiş, çıkan değerler ankete katılan kişi sayısına bölünerek ortalamaları alınmıştır.

Tablo 5: E-Uygulamaların Vergi Denetiminin Önleme Fonksiyonuna Olan Etkisine Yönelik Anket Sonuçları

	Vergi Müfettişi						Meslek Mensubu						Bağımsız örnek t test			
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Sig. (2-tailed)	MeanDifference	Std. ErrorDifference	
Soru 1	34	64	36	7	6	3,77	58	91	23	17	3	3,96	Eşit varyans varsayımı	,077	-,190	,107
													Varyansların eşit olmadığı varsayımı	,078	-,190	,107
Soru 2	50	71	16	7	3	4,07	47	61	52	25	7	3,6	Eşit varyans varsayımı	,000	,471	,112
													Varyansların eşit olmadığı varsayımı	,000	,471	,109
Soru 3	20	75	34	70	8	3,61	47	67	45	26	7	3,63	Eşit varyans varsayımı	,831	-,025	,116
													Varyansların eşit olmadığı varsayımı	,828	-,025	,114

Soru 1: Defter ve muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda düzenlenmesi ve ibraz edilmesi vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkı sağlamıştır: E-uygulamaların vergi denetiminin önleme fonksiyonu ile ilişkili olarak ankete katılan taraflara yöneltilen üç yargıya ilişkin meslek mensubu ve vergi müfettişinin 5’li Likert ölçeğinde düzenlenen ankete verdiği cevapları gösteren Tablo 5 “Defter ve muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda düzenlenmesi ve ibraz edilmesi vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkı sağlamıştır” şeklinde yer alan ilk yargıya, anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %77’si (149 kişi) katılıyorum veya tamamen katılıyorum, şeklinde cevap vermiş olup yargıya katılmadığını ve tamamen katılmadığını ifade eden 20 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %10’dur. Ortalaması %3,96 olan anılan yargıya meslek mensuplarınca verilen cevaplar, meslek mensubunun e-uygulama sürecindeki defter ve muhasebe kayıtlarının vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkı sağladığı yönünde olumlu görüş belirttiklerini göstermektedir.

Benzer şekilde, anılan ilk yargıya ankete katılan 147 vergi müfettişinin yaklaşık %67’si (98 kişi) “tamamen katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde görüş beyan etmiş olup yargıya “katılmayan” veya “tamamen katılmayan” vergi müfettişlerinin oranı sadece yaklaşık %9 civarındadır. Ortalaması %3,77 olan anılan yargıya vergi müfettişlerince verilen cevaplar, müfettişlerin e-uygulama sürecindeki defter ve muhasebe kayıtlarının vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkı sağladığı yönünde olumlu görüş belirttiklerini göstermektedir.

Ankete cevap veren meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin birinci yargıya verdiği cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla hesaplanarak Tablo 5’de sunulan ve 0,05 önemlilik düzeyinde önemli bulunmayan bağımsız örnek t testi önemlilik düzeyi (tootailsig. 0,077) meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin e-uygulama sürecindeki defter ve muhasebe kayıtlarının vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkı sağladığı hususundaki olumlu görüşleri arasında bir farkın olmadığını ortaya koymaktadır.

Soru 2: Elektronik uygulamalara geçildikten sonra mükellefler daha sık denetime tabi tutulmuştur. Ankete katılan 108 meslek mensubu “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum”; 32 meslek mensubu ise “katılmıyorum” veya “tamamen katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Yani meslek mensuplarından yaklaşık %56’sı bu yargıya katıldığını, %16’sı katılmadığını belirtmiştir. Tablo 5’de görüldüğü üzere meslek mensubunun ortalama %3,60’ı ikinci yargıya katılmaktadır.

Aynı yargıya ankete katılan 121 vergi müfettiş ve yardımcısı “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum”, 10’u ise “katılmıyorum” veya “tamamen katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Bu da ankete vergi müfettişlerinin yaklaşık %63’ünün katıldığını, %5’inin katılmadığını göstermektedir. Ortalaması %4,07 olan yargıya vergi müfettişleri ve

yardımcıları, elektronik uygulamaların vergi mükelleflerinin daha sık denetimlere tabi tutulmasına katkı sağladığı konusunda olumlu görüş belirtmişlerdir.

Soru 3: Elektronik uygulamalar kullanılmadan önce yapılan vergi denetimi ile mevcut denetim durumunu karşılaştırdığımız zaman mükellefler daha sık denetimlere tabi tutulduğu için vergi kayıp ve kaçakları azalmıştır: Ankette katılan 114 meslek mensubu “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum”, 33 meslek mensubu ise “katılmıyorum” veya “tamamen katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Yani meslek mensuplarından yaklaşık %60’ı bu yargıya katıldığını, %17’si katılmadığını belirtmiştir. Tablo 6’da görüldüğü üzere meslek mensubunun ortalama %3,63’ü üçüncü yargıya katılmaktadır.

Aynı yargıya ankete katılan 95 vergi müfettiş ve yardımcısı “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum”, 18 kişi ise “katılmıyorum” veya “tamamen katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Bu da ankete vergi müfettişlerinin yaklaşık %65’inin katıldığını, %12’sinin katılmadığını göstermektedir. Ortalaması %3,61 olan yargıya vergi müfettişleri ve yardımcıları, e-uygulamalar kullanılmadan önce yapılan vergi denetimi ile mevcut denetim durumunu karşılaştırdığımız zaman mükellefler daha sık denetimlere tabi tutulduğu için vergi kayıp ve kaçaklarının azaldığı konusunda olumlu görüş belirtmişlerdir.

Ankete cevap veren meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin üçüncü yargıya verdiği cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla hesaplanarak Tablo 5’de sunulan bağımsız örnek t testine göre (tootailsig. 0,831) meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin e-uygulamalar kullanılmadan önce yapılan vergi denetimi ile mevcut denetim durumu karşılaştırıldığında mükelleflerin daha sık denetimlere tabi tutuldukları için vergi kayıp ve kaçaklarının azalmasına katkı sağladıkları hususundaki olumlu görüşleri arasında bir farkın olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Anket sonuçlarına göre yöneltilen üç yargıya da hem meslek mensupları hem de vergi müfettiş ve yardımcılarının olumlu yönde cevaplar alınmıştır. Bu durum e-uygulamaların vergi denetiminin önleme fonksiyonu üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

4.4.2. Elektronik Uygulamaların Vergi Denetiminin Araştırma Fonksiyonu Üzerine Etkisi

Elektronik uygulamaların vergi denetiminin araştırma fonksiyonu üzerindeki etkisini tespit etmek için meslek mensupları ile vergi müfettiş ve yardımcılara dört soru yöneltilmiştir. Bu soruların yanıtları Tablo 6’da sunulmuştur. Vergi denetiminin denetleyen tarafını oluşturan mükellefleri temsil eden meslek mensupları ile vergi denetimini gerçekleştiren vergi müfettiş ve yardımcılarının sorulara verdikleri yanıtlar arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 6: E-Uygulamaların Vergi Denetiminin Araştırma Fonksiyonuna Olan Etkisine Yönelik Anket Sonuçları

	Vergi Müfettişi						Meslek Mensubu						Bağımsız örnek t test			
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama		Sig. (2-tailed)	MeanDifference	Std. ErrorDifference
Soru 1	37	79	28	1	2	4,01	75	103	8	5	1	4,28	Eşit varyans varsayımı	,001	-,274	,081
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,001	-,274	,082
Soru 2	2	21	68	45	11	2,71	45	67	40	34	6	3,58	Eşit varyans varsayımı	,000	-,864	,111
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,000	-,864	,107
Soru 3	37	79	24	5	2	3,98	88	88	11	5	-	4,35	Eşit varyans varsayımı	,000	-,369	,083
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,000	-,369	,085
Soru 4	23	75	36	10	3	3,71	77	90	17	6	2	4,22	Eşit varyans varsayımı	,000	-,504	,093
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,000	-,504	,094
Soru 5	24	66	45	8	4	3,67	70	86	23	5	8	4,07	Eşit varyans varsayımı	,000	-,401	,104
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,000	-,401	,103

Soru 1. Elektronik uygulamaların verginin doğru bir şekilde tutulması, saklanması ve raporlanmasına katkı sağlaması: E-uygulamaların vergi denetiminin araştırma fonksiyonu ile ilişkili olarak ankete katılan taraflara yöneltilen dört yargıya ilişkin meslek mensupları ve vergi müfettişlerinin 5’li Likert ölçeğinde düzenlenen ankete verdiği cevaplar Tablo 6’da sunulmuştur. E-uygulamaların vergi denetiminin araştırma fonksiyonu ile ilgili ilk yargıya anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %93’ü (178 kişi) “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup yargıya “katılmadığımı” veya “tamamen katılmadığımı” ifade eden sadece 6 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %3’dür. Meslek mensuplarınca verilen cevapların ortalaması %4,28’dir. Meslek mensupları, elektronik uygulamaların, verginin doğru bir şekilde tutulması, saklanması ve raporlanmasına katkı sağladığı yönünde olumlu görüş belirtmişlerdir.

Vergi denetiminin denetleyen tarafını oluşturan vergi müfettiş ve yardımcıları ise ilk yargıya ortalama %4,01 düzeyinde katıldıkları yönünde yanıt vermişlerdir. Ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından 116'sı "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" yanıtını vermiş olup bu da ankete katılanların %78'inin olumlu görüş belirttiklerini göstermektedir. Ankete katılan sadece 3 kişi (%2) "katılmadıklarını" belirtmişlerdir. Bu soruya yanıt veren vergi müfettiş ve yardımcısının da e-uygulamaların verginin doğru bir şekilde tutulması, saklanması ve raporlanmasına katkı sağladığını düşündüğünü göstermektedir.

Soru 2. Verginin tarhından tahsiline kadar tüm vergilendirme sürecinde kullanılan elektronik uygulamalar yeterli düzeydedir: E-uygulamaların vergi denetimini araştırma fonksiyonu ile ilgili bu yargıya anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %58'i (112 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade eden 40 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %20'dir. Ortalaması %4,28 olan anılan yargıya meslek mensuplarınca verilen cevaplar, verginin tarhından tahsiline kadar tüm vergilendirme sürecinde kullanılan elektronik uygulamaların yeterli düzeyde olduğu yönünde olumlu görüş belirtmişlerdir.

Vergi müfettiş ve yardımcılara yöneltilen benzer bir yargıya "Vergi denetiminde kullanılan bilgilerin doğru bir şekilde araştırılması için yararlanılan elektronik uygulamalar istenilen düzeydedir" ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından 23'ü "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum", 56'sı "katılmıyorum" veya "tamamen katılmıyorum" ve 68'i de "kararsızım" yanıtını vermiştir. Vergi müfettiş ve yardımcılarını %2,71 değerinde yaklaşık ortalamanın üzerinde bir düzeyde bu yargıyı olumlu görmektedirler.

Soru 3. Elektronik uygulamalar sayesinde mükelleflerin defter ve kayıtlarındaki bilgilerini Gelir İdaresine ulaştırma hızı geleneksel yöntemle göre artmıştır: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %92'si (176 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya katılmadığını veya tamamen katılmadığını ifade eden 5 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %2'dir. Meslek mensupları ortalama %4,35 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, anket katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %78'e tekabül eden 116 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, %3'ü (7 kişi) yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcılarını ortalama %3,98 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Soru 4. E-uygulamalar sayesinde mükelleflerin vergilendirme sürecinde yaptıkları hata ve hileler daha rahat tespit edilmektedir: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %87'sine tekabül eden 167 kişi

“katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade eden 7 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %3’dür. Meslek mensupları ortalama %4,22 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %78’i (116 kişi) “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %5’i oluşturan 8 kişi bu yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,71 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir. Her iki grubun da bu yargı hakkındaki görüşleri olumlu yöndedir.

Soru 5. Elektronik fatura ve belgeler sayesinde sahte belge düzenleyen ve gerçek olmayan evrakları kayıt altına alan mükelleflerin tespit edilmesi kolaylaşmıştır: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %81’i (156 kişi) “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade eden 13 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %7’dir. Meslek mensupları ortalama %4,06 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %61’i (90 kişi) “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %8’i oluşturan 12 kişi bu yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,67 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

4.4.3. Elektronik Uygulamaların Vergi Denetiminin Eğitici Fonksiyonu Üzerine Etkisi

Elektronik uygulamaların vergi denetiminin eğitici fonksiyonu üzerindeki etkisini tespit etmek için meslek mensupları ile vergi müfettiş ve yardımcılara beşer soru yöneltilmiştir. Bu soruların yanıtları Tablo 7’de sunulmuştur. Vergi denetiminin diğer fonksiyonlarında uygulanan aynı testler (bağımsız örneklem t testi, anova ve benferroni) bu fonksiyon için de kullanılmıştır.

Tablo 7: E-Uygulamalarının Vergi Denetiminin Eğitici Fonksiyonuna Olan Etkisine Yönelik Anket Sonuçları

	Vergi Müfettişi						Meslek Mensubu						Bağımsız örnek t test			
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Sig. (2-tailed)	MeanDifference	Std. ErrorDifference	
Soru 1	5	32	42	45	23	2,67	13	42	48	68	21	2,78	Eşit varyans varsayımı	,344	-,115	,121
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,342	-,115	,120
Soru 2	7	44	60	25	11	3,07	26	67	53	38	8	3,34	Eşit varyans varsayımı	,020	-,264	,113
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,019	-,264	,112
Soru 3	15	59	48	21	4	3,41	40	75	47	26	4	3,63	Eşit varyans varsayımı	,042	-,222	,109
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,040	-,222	,108
Soru 4	18	51	49	26	3	3,37	57	70	31	27	7	3,74	Eşit varyans varsayımı	,002	-,371	,117
													Eşit olmayan varyans varsayımı	,001	-,371	,115

Soru 1. Gelir İdaresi e-fatura, e-beyanname ve diğer elektronik uygulamaların kullanılması için gerekli olan eğitimi vermektedir: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %29'una tekabül eden 55 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade eden 89 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %46'dır. Meslek mensupları ortalama %2,78 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %25'i (37 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %46'sını oluşturan 68 kişi bu yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %2,67 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Ankete cevap veren meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin birinci yargıya verdiği cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla hesaplanarak Tablo 7'de sunulan ve 0,05 önemlilik düzeyinde bağımsız örnek t testi sonucu (tootailsig. 0,344) meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin Gelir İdaresinin e-fatura, e-beyanname ve diğer elektronik uygulamaların kullanılması için gerekli olan eğitimi

vermediği konusundaki olumlu görüşleri arasında bir farkın olmadığını ortaya koymaktadır.

Soru 2. Gelir İdaresi çalışanları, mükelleflere kullandıkları elektronik uygulamalarla ilgili değişiklik/yeniliklerle ilgili uyarı ve bilgileri vermektedir: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %48'ine tekabül eden 93 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya katılmadığını veya tamamen katılmadığını ifade eden 89 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %46'dır. Meslek mensupları ortalama %3,34 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %36'sı (51 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %24'ü oluşturan 36 kişi bu yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,07 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Soru 3. Kâğıt ortamında vergilendirme süreci ile elektronik ortamda vergilendirme süreci karşılaştırıldığında vergi müfettişleri elektronik yöntemde mükellefleri daha fazla bilgilendirmektedir: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %60'ını oluşturan 115 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade eden 30 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %16'dır. Meslek mensupları ortalama %3,63 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %50'si (74 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %17'sini oluşturan 25 kişi bu yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,41 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Soru 4. E-uygulamaların kullanılmaya başlaması vergi bilincinin oluşmasında olumlu katkı sağlamaktadır: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %66'sına tekabül eden 127 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade eden 34 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %18'dir. Meslek mensupları ortalama %3,74 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %47'ye tekabül eden 69 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %20'yi oluşturan 29 kişi bu yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,37 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedirler.

Anket verileri, vergi müfettiş ve yardımcıları ile meslek mensubunun elektronik uygulamaların vergi denetiminin üç fonksiyonu üzerinde de olumlu etki yarattığını ifade etmiştir. Çalışmanın hipotez testlerinin desteklendiği görülmektedir.

4.4.4. Meslek Mensupları ile Vergi Müfettiş ve Yardımcılarının Elektronik Vergi Uygulamaların Kullanılması Hakkındaki Görüşleri

Elektronik uygulamaların kullanılmasından vergi müfettiş ve yardımcıları ile meslek mensuplarının memnun kalıp kalmadıklarını öğrenmek için iki soru sorulmuştur. Çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen bu sorularla elektronik uygulamaların hayata geçirilmesinin kullanıcılar üzerindeki etkisi tespit edilmiştir. Tablo 8’de meslek mensupları ile vergi müfettiş ve yardımcılarının elektronik uygulamaların kullanılması hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtlar görülmektedir.

Tablo 8: Meslek Mensupları ile Vergi Müfettiş ve Yardımcılarının E-Uygulamaların Kullanılmasından Memnun Olup Olmadıklarına Yönelik Anket Sonuçları

	Vergi Müfettişi						Meslek Mensubu						Bağımsız örnek t test		
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Soru 1	32	75	33	4	3	3,88	84	74	16	12	6	4,14	Eşit varyans varsayımı ,014	-258	,104
													Varyansların eşit olmadığı varsayımı ,012	-258	,102
Soru 2	85	49	11	0	2	4,46	122	56	9	3	2	4,53	Eşit varyans varsayımı ,442	-063	,082
													Varyansların eşit olmadığı varsayımı ,442	-063	,082

Soru 1. E-uygulamaları kullanmak zorunlu tutulmasaydı yine de kullanmak isterdim: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %82’sini oluşturan 158 kişi “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade eden 18 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %92’dir. Meslek mensupları ortalama %4,14 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %73’üne tekabül eden 107 kişi “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %5’ini oluşturan 7 kişi bu yargıya “katılmadığını” veya “tamamen katılmadığını” ifade etmiştir. Vergi

müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,88 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Soru 2. Elektronik uygulamaların hayata geçirilmesi doğru bir karardır: Anketi cevaplayan 192 meslek mensubunun yaklaşık %93'ü (178 kişi) "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade eden 5 meslek mensubunun toplam anketi cevaplayanlar içerisindeki payı yaklaşık %3'dür. Meslek mensupları ortalama %4,53 değerinde bu yargıyı olumlu görmektedir.

Aynı yargıya, ankete katılan 147 vergi müfettiş ve yardımcısından yaklaşık %91'e tekabül eden 134 kişi "katılıyorum" veya "tamamen katılıyorum" şeklinde cevap vermiş olup, yaklaşık %1'ini oluşturan 2 kişi bu yargıya "katılmadığını" veya "tamamen katılmadığını" ifade etmiştir. Vergi müfettiş ve yardımcıları ortalama %3,88 değerinde anılan yargıyı olumlu görmektedir.

Ankete cevap veren meslek mensupları ile vergi müfettişlerinin ikinci yargıya verdiği cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla hesaplanarak Tablo 8'de sunulan ve 0,05 önemlilik düzeyinde bağımsız örnek t testi sonucu (tootailsig. 0,442) meslek mensupları ile vergi müfettişleri e-uygulamaların hayata geçirilmesinin doğru bir karar olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır.

Ankete verilen cevaplardan gerek meslek mensubunun gerekse vergi müfettiş ve yardımcılarının elektronik vergi uygulamalarının kullanılmasından memnun oldukları sonucu çıkmıştır.

Sonuç

Bilişim teknolojisi gelişimine bağlı olarak devletin vatandaşlarına sunduğu hizmetlerde de gelişmeler olmuştur. Ülkemizde uygulamaya konulan e-devlet uygulaması bunun bir göstergesidir. E-devlet uygulamasına geçilmesi vergileme sürecinde de elektronik uygulamalara geçilmesine olan gereksinimi arttırmıştır. Bu çerçevede, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından VEDOP projesi kapsamında bir dizi elektronik uygulama geliştirilmiştir.

Çalışmada ülkemizde 2011-2019 yılları arasında vergi alanında getirilen elektronik uygulamalar ortaya koyulmuştur. Belirtilen periyotta Gelir İdaresi tarafından hazırlanan faaliyet raporları üzerinden; yıllar itibarıyla vergi inceleme sonuçları, yoğun denetim sonuçları, vergi toplamak için yapılan harcamalar, elektronik uygulamaları kullanan mükellef sayıları vb. istatistiksel veriler incelenmiştir. İstatistiksel bilgilerden, elektronik uygulamaları kullanan mükellef sayılarının yıllar itibarıyla arttığı, vergi toplamak için İdarenin daha az vergi maliyetine katlandığı, yoğun vergi denetimleri sonucu denetlenen mükellef sayısında ve kesilen usulsüzlük cezalarında artış olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerine etkisinin olumlu yönde olup olmadığını tespit etmek üzere yürütülen araştırmada, ölçüt olarak vergi denetim fonksiyonlarından (önleme, araştırma ve eğitici) faydalanılmıştır. Elektronik uygulamaların vergi denetiminin önleme, araştırma ve eğitici fonksiyonları üzerinde olan etkilerini tespit etmek için gerçekleştirilen ankete katılan meslek mensupları (uygulayıcılar) ile vergi müfettiş ve yardımcıları (denetim elemanları), elektronik uygulamaların vergi denetiminin her üç fonksiyonuna yönelik anket sorularına, 5'li likert ölçeğine göre genel olarak ortalama 3,5 değerinin üzerinde olumlu yanıtlar vermişlerdir. Ankete verilen cevaplardan, verginin taraflarından hem vergi müfettiş ve yardımcılarının hem de meslek mensuplarının, e-uygulamaların vergi denetiminin araştırma, önleme ve eğitici fonksiyonları üzerinde olumlu etki yarattığını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Meslek mensupları ile vergi müfettiş ve yardımcılarının anket sorularına verdikleri yanıtlar arasında farklılık olup olmadığını test etmek için bağımsız örnek t testi uygulanmıştır. Bu testin sonucunda her iki grubun da benzer şekilde sorulara olumlu yanıtlar verdikleri tespit edilmiştir.

Verginin taraflarını temsil eden denetim elemanları ile meslek mensupları, e-uygulamalardan memnun kalıp kalmadıklarını değerlendirmek üzere yöneltilen anket sorularına -“zorunlu tutulmasaydı dahi elektronik uygulamaları kullanmak istedikleri” ve “elektronik uygulamaların hayata geçirilmesinin doğru bir karar olduğu”- 5'li Likert ölçeğine göre sırası ile ortalama 4 ve 4,5 üzerinde yanıtlar vermişlerdir. Bu yanıtlardan hareketle vergi müfettiş ve yardımcıları ile meslek mensuplarının elektronik uygulamaların kullanılmaya başlamasından memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anketi cevaplayanların hizmet yılları ile anket sorularına verilen yanıtlar arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Anova ve Benferroni testleri uygulanmıştır. Genel olarak verilen yanıtların hizmet yılları itibarıyla farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anketin güvenilirliğini test etmek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Meslek mensuplarına yapılan anket sorularının güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha değeri %82 çıkmıştır. Vergi müfettiş ve yardımcıları için yapılan anket sorularının güvenilirlik analizinde ise Cronbach Alpha değerinin %81 olduğu test edilmiştir. Yani iki anket sonucunun da %60'ın üzerinde güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma, genel olarak değerlendirildiğinde, bilgi teknolojilerindeki gelişme ile birlikte ülkemizde vergi süreçleri ile ilgili olarak da elektronik uygulamalara geçildiği gözlenmiştir. Elektronik uygulamaların vergi denetim sürecine etkisini değerlendirmek üzere yürütülen nicel araştırmada neticesinde genel olarak elektronik uygulamaların vergi denetimi üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vergi denetim fonksiyonları ölçüt olarak alındığında, elektronik uygulamaların her üç fonksiyona da olumlu yönde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu

olumlu etki düzeyi, önleme ve araştırma fonksiyonlarında daha fazla iken eğitici fonksiyon için diğer iki fonksiyona göre biraz daha azdır. Vergilendirme sürecindeki elektronik uygulamalardan memnuniyeti ölçmek üzere yöneltilen sorulara alınan cevaplardan da, vergi denetiminin taraflarının elektronik uygulamalardan genel olarak memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Vergilendirme sürecindeki elektronik uygulamaların vergi denetimine olan olumlu katkıları ve gerek uygulayıcılar gerek denetimi gerçekleştirenler tarafından memnuniyetle karşılanması dikkate alındığında elektronik uygulamaların geliştirilerek devam ettirilmesi yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Akdemir, N. (2008), *E-Devlet Uygulamaları Kapsamında VEDOP Projesi Eğirdir Vergi Dairesinde E-Vdo Uygulamasının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Alagöz, S.M. (2013), *Elektronik Beyanname Uygulanmasına Yönelik Muhasebecilerin Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Altuğ, M. (2010), "E-Devlet Kapsamında VEDOP Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar", http://www.edevletkonferansi.org/sunummehmet_altug.ppt (Erişim Tarihi:17.03.2017)
- Attambo, W.M. ve Justus, G. (2016), "Effects of Electronic- Tax System on the Revenue Collection Efficiency of Kenya Revenue Authority: A Case of Uasin Gishu County", <http://www.onlinejournal.in> (Erişim Tarihi:14.02.2017)
- Aziz, S.A. ve Idris, K. (2014), "Does Design Matter in Tax e-Filing Acceptance?", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 164, 451-457.
- Azma, F., İzanlou, A. ve Mostafapour, M.A. (2012), "The Survey Relationship Between Office Automation and Employees Performance in the Yield Tax Affairs Office", *Procedia Technology*, 1, 153-157.
- Azmi, A.C.A. ve Bee, L. (2010), "The Acceptance of the e-Filing System by Malaysian Taxpayers: A Simplified Model", *Electronic Journal of e-Government*, 8(1), 13-22.
- Çürük, T., Doğan Z. ve Türk, Z. (2005), "Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerde Karşılaştıkları Muhasebe Sorunları", *İÜ Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Mart, No:32, 53-79.
- Demirtaş, T., Gerçek A., Giray F., Yüce, M. ve Oğuzlar, A. (2012), "Mükelleflerin E-Vergileme Sistemini Benimsemelerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bursa Araştırması", *UÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXXI(1), 59-84.
- Diril, F. ve Egelı, H. (2014), "Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama", *Sosyoekonomi Dergisi*, 22(22), 34-55.

- Doğan, U. (2012), “100 Soruda e-defter”, *Vergi Sorunları Dergisi Eki*, Ocak, No:280.
- Doğan, U. (2014), *Elektronik Vergisel Uygulamalar*, Ankara, TÜRMOB Yayınları, 467.
- Egeli, H. ve Diril, F.(2014), “Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 22(22), 34-55.
- Fu, J.R., Farn, C.K., ve Chao, W.P. (2005), *Acceptance of Electronic Tax Filing: A study of Taxpayer Intentions*, www.elsevier.com/locate/dsw (Erişim Tarihi: 13.02.2017)
- Gerçek, A., Demirbaş T., Giray F., Yüce M. ve Oğuzlar Z. (2013), *Türk Gelir İdaresinde E-Devlet Uygulamalarının Mükellefler Tarafından Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, İstanbul, Bilgesam Yayınları.
- GİB Faaliyet Raporu (2014), <http://www.gib.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.02.2016)
- Gümüş, E. ve Özyalama, G. (2013), “Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir’den Bulgular”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20) ,77-79
- Hastürk, M. (2010), *Türkiye’de Vergi Denetiminin Etkinliğinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Mert, C. (2009), *Bilgisayar İnternet Teknolojisinin Vergi Denetimi Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Merter, M.E. (2004), *Türkiye’de Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinliğin Sağlanması Toplam Kalite Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Övet, A. (2010), *Türkiye’de Vergi Denetiminin Etkinliği: Ankara İli Vergi Denetmen ve Denetmen Yardımcılarına Yönelik Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Öztürk, N.A. (2007), *1990 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Kayıt Dışı Ekonomiyi Önleyici Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Rakıcı, C. (2011), “Vergi Denetiminin Yeni Yapısı ve Denetimin Kayıtdışılığı Önleme Fonksiyonu”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 345-362.
- Şaan, A. (2008), *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi Denetiminin Etkinliği*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Tecim, B.A.H.(2008), *Kayıt Dışı Ekonomide Vergi ve Vergi Denetiminin Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tuan, K. (2014), *Bilgisayar Destekli Bağımsız Muhasebe Denetiminde Güvenilirliği Etkileyen Faktörler: Türkiye’deki Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Turan, A.H. ve Özgen, F.B. (2009), “Türkiye’de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknolojik Kabul Modeli ile Ampirik Bir Çalışma”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 134-147.
- Tüm, K. (2010), *Denetim Birimi Olarak YMM’lerin Vergi Kaybını Önlemede Etkisi: YMM’ler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana
- Türk, A. (2010), *Elektronik Vergi Denetiminin Vergi Kaçırma Eğilimlerini Azaltmadaki Rolü ve Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Uğur, A. ve Çütcü, İ. (2009), “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-20.
- Ünal, A. (2007), “Türkiye’de Vergi Denetimi ve Vergi Denetmenlerinin Denetim İçindeki Rolü”, Vergi Raporu Dergisinin Eki, *Vergi Denetmenleri Derneği Yayınları*, No:13
- Wamathu, W.E. (2014), *Effects of Eletronic Taxation on Financial Performance of Audit Firms in Kenya*, Yüksek Lisans Tezi, Kenya
- Wang, Yi-Shun, (2002), “The Adoption of Electronic Tax Filing Systems: An Empirical Study”, *Government Information Quarterly*, 20, 333-352, Tayland.
- Yaşar, A. (2015), “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Vergi Müfettişlerinin Türkiye’deki Sahte Fatura Kullanımı Sorununa Yaklaşımı Üzerine Bir Araştırma”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 35-63.
- Yücelen, İ.H. (2009), *Türkiye’deki Vergi Denetim Teknikleri ve Bilgisayar Destekli Vergi Denetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.